

Angelika Jabłońska

SZANSE OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH NA ZNALEZIENIE PRACY

1. Wstęp

Transformacja polskiej gospodarki przyczyniła się do zwiększenia tempa życia społeczeństwa, co w konsekwencji niesie zagrożenie dla zdrowia zarówno fizycznego, jak i psychicznego ludności Polski. Wyniki przeprowadzonych badań epidemiologicznych wskazują na ścisły związek zachorowalności i umieralności na choroby układu krążenia oraz nowotwory ze stylem życia, tj. sposobem odżywiania się czy wypoczynku. Konsekwencją stylu życia, postępujących chorób cywilizacyjnych oraz wydłużania się przeciętnego okresu trwania życia jest również wzrost liczby osób niepełnosprawnych.

Zgodnie z wynikami przeprowadzonego w 2002 r. spisu ludności liczba osób niepełnosprawnych wyniosła prawie 5 457 tys., czyli 14,3% ogółu ludności kraju. Dla porównania warto zaznaczyć, iż w spisie z 1988 r. odnotowano niecałe 3 736 tys. niepełnosprawnych, tj. blisko 10% ogółu ludności. Oznacza to, że w ciągu prawie 14 lat, jakie dzielą obydwa spisy, liczba osób niepełnosprawnych wzrosła o 4,3%. Co siódmy mieszkaniec Polski jest osobą niepełnosprawną. Warto również zaznaczyć, że odsetek kobiet w ogólnej grupie niepełnosprawnych praktycznie się nie zmienił i stanowi ok. 53%.

2. Definicje niepełnosprawności

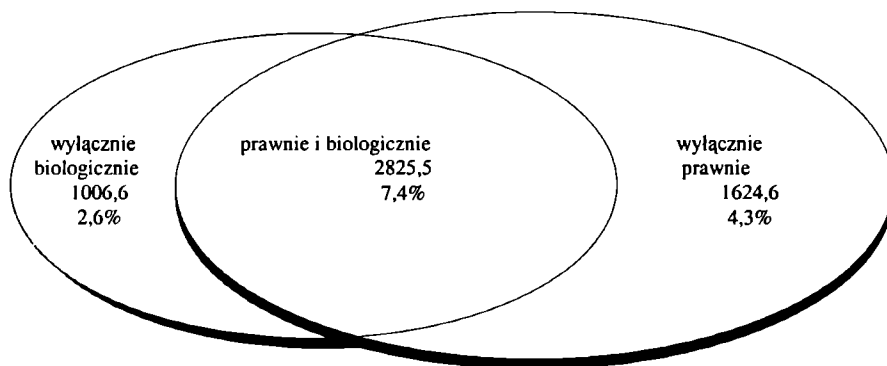
Pojęcie niepełnosprawności nie jest łatwe do zdefiniowania. Przyjmuje się, że „osobą niepełnosprawną jest jednostka w pełni swych praw, znajdująca się w sytu-

acji upośledzającej ją na skutek barier środowiskowych, ekonomicznych i społecznych, których z powodu występujących w niej uszkodzeń nie może przezwyciężyć w taki sposób, jak inni ludzie. Bariery te zbyt często są zwiększane przez deprecjujące postawy ze strony społeczeństwa. Do zadań społeczeństwa należy eliminowanie, zmniejszanie lub kompensowanie tych barier, aby każdej jednostce umożliwić korzystanie z dóbr publicznych, jednocześnie respektując jej prawa i przywileje”¹.

Pojęcie niepełnosprawności można również charakteryzować w znaczeniu prawnym oraz biologicznym. Niepełnosprawnym w znaczeniu prawnym jest osoba, która posiada orzeczenie o zaliczeniu jej do osób niepełnosprawnych, wydane przez odpowiedni zespół do spraw orzekania o stopniu niepełnosprawności. Niepełnosprawnym w sensie biologicznym jest zaś osoba, która nie ma takiego orzeczenia, a o uznaniu jej za osobę niepełnosprawną decyduje w tym przypadku rodzina lub sam zainteresowany. Osoba niepełnosprawna jedynie w sensie biologicznym, w przeciwieństwie do osoby legitymującej się orzeczeniem o stopniu niepełnosprawności, nie ma prawa do świadczeń z ubezpieczenia społecznego.

Definicja Światowej Organizacji Zdrowia wyróżnia różne stopnie niepełnosprawności. Są to:

- uszkodzenie, które oznacza utratę albo nieprawidłowość struktury czy funkcji psychicznej, fizjologicznej, czy też anatomicznej;
- niepełnosprawność, czyli wszelkie ograniczenie albo brak możliwości wykonywania pewnych czynności w sposób uznany za normalny dla istot ludzkich;

Rys. 1. Osoby niepełnosprawne w 2002 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych umieszczonych na stronie www.niepelnosprawni.info.pl.

¹ E.S. Anders, T. Heopengardner, *Bank Światowy*, grudzień 1999, s. 3.

- upośledzenie – niepełnosprawność, oznacza uszkodzenie wynikające z uszkodzenia albo niepełnosprawności, ograniczające albo uniemożliwiające jednostce odgrywanie ról społecznych uważanych za normalne dla danej osoby w określonym wieku.

Osoby niepełnosprawne w sensie biologicznym nie zawsze są niepełnosprawne w sensie prawnym. Wśród osób niepełnosprawnych można wyróżnić takie, które są niepełnosprawne wyłącznie biologicznie, osoby niepełnosprawne zarówno w aspekcie prawnym, jak i biologicznym oraz niepełnosprawne wyłącznie w sensie prawnym. Wśród 5 457 tys. osób niepełnosprawnych ok. 4 450 tys. to osoby niepełnosprawne prawnie, tj. takie, które mają odpowiednie, aktualne orzeczenie wydane przez uprawniony do tego organ. Natomiast ponad milion osób to niepełnosprawni biologicznie, tj. osoby nie mające stosownego orzeczenia, ale z całkowitą albo poważnie ograniczoną zdolnością do wykonywania podstawowych czynności.

3. Programy pomocy niepełnosprawnym

Problem niepełnosprawności dotyka tak licznego odsetka populacji Polaków, że nie można go bagatelizować. Już w Narodowym Programie Zdrowia opracowanym na lata 1996-2005 zwrócono uwagę na „stworzenie warunków umożliwiających osobom niepełnosprawnym włączenie się lub całkowity powrót do czynnego życia”. Wyznaczone zostały zadania:

- wdrożenie systemu wczesnej identyfikacji dzieci (zwłaszcza do 3 roku życia) niepełnosprawnych albo narażonych na niepełnosprawność i zapewnienie im wczesnej interwencji rehabilitacyjnej;
- usprawnienie systemu rehabilitacji osób niepełnosprawnych;
- podniesienie poziomu edukacji niepełnosprawnych, a w tym:
 - umożliwienie dzieciom i młodzieży uczęszczania do szkół integracyjnych, zapewniających odpowiednie warunki edukacji,
 - zwiększenie możliwości kształcenia na poziomie średnim ogólnokształcącym i wyższym, a nie tylko zasadniczym zawodowym,
 - umożliwienie dorosłym przekwalifikowanie się i zdobycie zawodu.
- rozwijanie możliwości zatrudnienia osób niepełnosprawnych, zwłaszcza o umiarkowanym i znacznym stopniu niepełnosprawności, w warunkach specjalnych, a także na otwartym rynku pracy;
- usuwanie różnego rodzaju barier (np. transportowych czy urbanistycznych) w miejscu zamieszkania, nauki, pracy, obiektach publicznych, środkach transportu publicznego;
- rozwijanie produkcji sprzętu ortopedycznego, rehabilitacyjnego i innych pomocy technicznych;
- rozwijanie polityki społecznej ukierunkowanej na wspieranie rodzin z osobą niepełnosprawną;

- wspieranie samorządów lokalnych i organizacji pozarządowych w rozwiązywaniu problemów różnych grup osób niepełnosprawnych;
- wdrażanie programów edukacyjnych w celu kształtowania właściwych postaw społecznych wobec osób niepełnosprawnych;
- dokonanie oceny funkcjonowania systemu orzecznictwa o niepełnosprawności i wprowadzenie w nim niezbędnych modyfikacji;
- dostosowanie programów kształcenia kadr różnych zawodów do zadań wynikających z nowego podejścia do wspierania i rozwiązywania problemów osób niepełnosprawnych.

Niestety, jak pokazuje praktyka, ambitne cele tego programu są niezmiernie trudne do osiągnięcia. Wynika to z przyczyn demograficznych, społecznych i gospodarczych. Sama koncepcja jest jednak niewątpliwie bardzo słuszna. Powinien powstać system wspierania pomocy społecznej, którego do dziś, niestety, nie opracowano. Powinny zmienić się również struktura i system działań społecznych, ponieważ w przeciwnym razie trudno będzie Polsce funkcjonować w zintegrowanej Europie.

Grupa osób niepełnosprawnych zajmuje szczególne miejsce w strukturze społecznej naszego kraju. Jest to bowiem, jak już podkreślono, grupa bardzo liczna i wymagająca szczególnej troski ze strony całego społeczeństwa. Ważne jest, by osoby zdrowe dostrzegły istnienie problemu niepełnosprawności i nadały mu szczególną randę. Najbardziej istotne jest to, by osobom niepełnosprawnym wyznaczono ważną rolę społeczną. By osoby te, podobnie jak ludzie zdrowi, mogły realizować się w życiu społecznym. Niestety, świadomość polskiego społeczeństwa co do roli, jaką odgrywają w nim osoby niepełnosprawne, jest mała i niewystarczająca. Nie jest to problem wyłącznie polski, lecz dotyczy on wszystkich krajów tzw. bloku komunistycznego. Jest to efekt ogromnego zapóźnienia cywilizacyjnego tych krajów. Odmienne problem ten prezentuje się w krajach Europy Zachodniej. Jako przykład można tu podać Francję, gdzie regulacje prawne stoją na wyższym poziomie niż w Polsce. Interesujący, zwłaszcza w polskiej perspektywie, jest przykład Irlandii, z którą łączą nas zbliżone obyczajowość i system wartości. W Irlandii ważną i pozytywną rolę odgrywa Kościół katolicki, który jest bardzo przyjazny niepełnosprawnym². Rozwiązania przyjęte w Irlandii mogą stanowić wzór do naśladowania dla Polski.

4. Rynek pracy osób niepełnosprawnych

Szczególnie niekorzystna sytuacja osób niepełnosprawnych na rynku pracy wynika nie tylko z trudnej sytuacji na krajowym rynku pracy, wyrażającej się w wysokim wskaźniku bezrobocia, ale także z przekonania, iż osoby takie są gorszymi pracownikami, zwłaszcza że nie mają odpowiedniego wykształcenia zawo-

² W. Łagodziński, *Pokłosie spisu powszechnego*, www.niepelnosprawni.com.pl.

dowego, są mniej wydajne niż osoby bez orzeczenia o niepełnosprawności. Pogląd ten jest bardzo kontrowersyjny. Przekonanie takie należy uznać za bardzo kontrowersyjne i nie zawsze uzasadnione. Oczywiście jest też, że z niepełnosprawnością wiążą się liczne ograniczenia natury biologicznej. Z tego względu osoby niepełnosprawne należy otoczyć szczególną opieką, przede wszystkim w dziedzinie poradnictwa zawodowego, szkoleń i zatrudnienia. Dzięki temu rynek pracy zyska w pełni kompetentnych pracowników, którzy z powodzeniem będą mogli wykonywać powierzone im zadania pracownicze.

Osoby niepełnosprawne ze względu na dotykające ich ograniczenia, mogą ubiegać się o pracę na chronionym albo otwartym rynku pracy.

Nie ulega wątpliwości, że jeżeli nie ma przeciwwskazań natury medycznej do wykonywania pracy, osoby niepełnosprawne powinny pracować. Obecnie można zaobserwować tendencję do zatrudniania osób niepełnosprawnych razem z pełnosprawnymi w zwykłych warunkach pracy³. Związane jest to z podstawowym założeniem polityki państwa wobec niepełnosprawnych, a mianowicie z zasadą integracji tych osób ze społeczeństwem oraz rolą, jaką praca odgrywa w tym procesie.

Na otwartym rynku pracy szukają zatrudnienia osoby z mniejszymi uszkodzeniami organizmu i lepiej przystosowane do samodzielnego radzenia sobie z wymaganiami pracodawców⁴. Są to zwykle zakłady produkcyjne i usługowe, spółdzielczość, rolnictwo, urzędy⁵. Dlatego też mamy tu do czynienia z konkurencją pomiędzy zdrowymi a inwalidami szukającymi pracy. Spotyka się również bariery w zatrudnianiu niepełnosprawnych tkwiące po stronie zarówno niepełnosprawnych, jak i po stronie środowiska pracy i pracodawców.

Po stronie niepełnosprawnych wymienia się następujące bariery:

- ograniczone wykształcenie zawodowe i ogólne,
- brak wiary we własne możliwości zawodowe,
- trudności w adaptowaniu się do nowego środowiska,
- widoczne kalectwo,
- środowisko społeczne (rodzina, znajomi) odradzający podjęcie zatrudnienia,
- renty i inne świadczenia pieniężne stanowiące antybodźce do poszukiwania pracy na otwartym rynku pracy.

Do barier występujących po stronie pracodawców należą:

- obawy przed biurokratyzacją i sformalizowany system otrzymywania dotacji na przystosowanie stanowiska pracy dla inwalidy,
- ochrona prawna, która utrudnia zwolnienie z pracy pracownika niepełnosprawnego,
- sprzeciw współpracowników wobec zatrudnienia osoby niepełnosprawnej,

³ M. Król, A. Przybyła, *Rynek pracy osób niepełnosprawnych*, „Polityka Społeczna” 2000, nr 2, s. 8.

⁴ A. Przybyła, wyd. cyt., s. 44.

⁵ T. Majewski, *Rehabilitacja zawodowa osób niepełnosprawnych*, Warszawa 1995, s. 105.

– opór związków zawodowych przed zatrudnianiem nowych pracowników⁶.

Mimo istniejących barier otwarty rynek pracy umożliwia uzyskanie wyższych zarobków oraz daje większe szanse awansu. Zatrudnienie może przyjąć tu dwie formy:

1) zatrudnienie na takich samych stanowiskach i na identycznych zasadach jak pracownicy pełnosprawni,

2) zatrudnienie na stanowiskach specjalnie dobranych do możliwości inwalidów⁷.

W pierwszym przypadku niepełnosprawni mają prawo korzystać ze wszystkich przywilejów wynikających z zatrudnienia na danym stanowisku w takim samym stopniu co pracownicy bez orzeczenia o niepełnosprawności. Mają też jednocześnie jednakowe obowiązki wynikające z zatrudnienia na danym stanowisku. Z dużym prawdopodobieństwem można więc założyć, iż pracodawca nie zdecyduje się na zatrudnienie osoby niepełnosprawnej.

W drugim przypadku osoby niepełnosprawne mają specjalnie dobierane stanowiska pracy, dostosowywane do ich możliwości psychofizycznych.

Rynek pracy chroniony to zatrudnianie w specjalnych warunkach pracy, a więc zakłady pracy chronionej, gdzie gwarantowane są miejsca dla inwalidów. Specjalne warunki pracy oznaczają dostosowanie środowiska pracy osoby niepełnosprawnej do jej psychofizycznych możliwości i ograniczonej zdolności do pracy⁸. Obecnie w polskim modelu zatrudniania osób niepełnosprawnych zakłady pracy chronionej odgrywają ważną rolę. Chroniony (inaczej zamknięty) rynek pracy przeznaczony jest tylko dla osób, które nie mogą znaleźć pracy na rynku otwartym.

Wyróżnia się następujące formy zatrudnienia chronionego:

- w zakładach pracy chronionej,
- w spółdzielniach i innych zakładach dla inwalidów,
- w chałupnictwie,
- na stanowiskach pracy chronionej w normalnych zakładach pracy⁹.

O status zakładów pracy chronionej starają się firmy niemal ze wszystkich branż, bo wiąże się to z pewnymi przywilejami. Wśród nich wymienić można m.in. dofinansowanie albo refundację wynagrodzeń pracowników psychicznie chorych, upośledzonych umysłowo czy dotkniętych epilepsją w wysokości 75% najniższego wynagrodzenia, zwrot kosztów szkolenia zatrudnionych pracowników niepełnosprawnych, dofinansowanie ochrony istniejących miejsc pracy, pożyczkę na cele inwestycyjne albo restrukturyzację zakładu, dofinansowanie w wysokości do 50% oprocentowania zaciągniętych kredytów bankowych, subwencję w związku z za-

⁶ M. Król, A. Przybyła, wyd. cyt., s. 8.

⁷ T. Majewski, wyd. cyt., s. 105.

⁸ Tamże, s. 113.

⁹ Tamże, s. 113.

trudnieniem osób niepełnosprawnych¹⁰. Wyniki przeprowadzonego badania osób niepełnosprawnych w II kwartale 2000 r. wykazały, iż spośród osób pracujących co piąta osoba pracowała w zakładzie pracy chronionej, a ok. 4% nie potrafiło tego określić. Niepokojące jest, iż kontrole przeprowadzane w zakładach pracy chronionej wykazują, iż w wielu z nich nie respektuje się praw osób niepełnosprawnych do odpowiednich warunków pracy i rehabilitacji¹¹.

Specjalnych wymagań co do miejsca i czasu wykonywania pracy nie ma system pracy nakładczej czyli chałupnictwo. Osoby niepełnosprawne wykonują swoją pracę zazwyczaj w domu i w dowolnym czasie. Mogą też liczyć na pomoc w jej wykonaniu udzielaną przez zdrowych członków rodziny. Niewątpliwie zatrudnienie chałupnicze, chociaż mało dochodowe, pozostaje często jedyną formą aktywności zawodowej inwalidów¹².

Niewątpliwie cele rehabilitacyjne i gospodarcze łączą zapewne w sobie spóźnie inwalidów. Osoby niepełnosprawne przyczyniają się do wytwarzania dóbr materialnych, świadczą usługi, a to przyczynia się do ich lepszego samopoczucia, a co za tym idzie, do rehabilitacji.

Ważną rolę w poszukiwaniu pracy przez niepełnosprawnych odgrywa sektor usług. Biorąc bowiem pod uwagę tradycyjny podział gospodarki na sektor rolniczy, przemysłowy i usługowy¹³, właśnie ten ostatni stwarza najdogodniejsze warunki pracy dla inwalidów. Branże sektora usług, takie jak: handel hurtowy i detaliczny, hotelarstwo, edukacja, ochrona zdrowia, transport, komunikacja, finanse, ubezpieczenia, handel nieruchomościami, obejmują typy prac, które niepełnosprawni są w stanie wykonywać. Nawet inwalidzi z dysfunkcją narządu ruchu, którzy stanowią najliczniejszą grupę wśród długotrwale bezrobotnych oczekujących na pracę¹⁴, mogą znaleźć tu zatrudnienie, np. w punktach informacyjnych, przy obsłudze klientów czy w recepcjach hotelowych.

Osoby niepełnosprawne pracują głównie w sektorze prywatnym (ok. 90%). Biorąc pod uwagę fakt, że spółdzielczość, która tradycyjnie zapewnia miejsca pracy osobom niepełnosprawnym, należy, zgodnie z obecną klasyfikacją, do sektora prywatnego, nie ma wątpliwości, że miejsca pracy dla osób niepełnosprawnych znajdują się właśnie przede wszystkim w zakładach prywatnych. Poza rolnictwem (61% ogółu pracujących) są to zakłady, które prowadzą przetwórstwo przemysłowe (ok. 21% pracujących), handel i naprawy (13%) oraz obsługę nieruchomości i firm (5%). Te cztery rodzaje działalności zapewniają pracę 79% ogółu pracujących

¹⁰ T. Majewski, *Specyficzne problemy związane z pracą zawodową osób niepełnosprawnych*, [w:] *Osoby niepełnosprawne w środowisku lokalnym*, B. Szczepankowska, J. Mikulski (red.), Warszawa 1999, s. 186.

¹¹ www.niepelnosprawni.info.pl.

¹² M. Król, A. Przybyła, wyd. cyt., s. 10.

¹³ Twórcy trzech sektorów gospodarki to: Allan Fischer, Collin Clark i Jean Faurastie.

¹⁴ D. Koradecka, B. Kurkus-Rozowska, *Działania Centralnego Instytutu Ochrony Pracy a zatrudnianie osób niepełnosprawnych*, „Polityka Społeczna” 2000, nr 2, s. 14.

osób niepełnosprawnych. Są to na przeważnie małe zakłady, w których liczba pracujących nie przekracza 10 osób (63%), rzadziej zakłady duże (ponad 100 pracujących) – ok. 13%. Prawie 86% osób niepełnosprawnych ma pracę stałą, a niewiele ponad 14% pracę dorywczą¹⁵.

Słuszne wydaje się stanowisko, że wraz z rozwojem sektora usług wzrośnie liczba miejsc pracy dla inwalidów, a tym samym zwiększą się szanse na rehabilitację zawodową i społeczną niepełnosprawnych. Takich szans nie daje niepełnosprawnym rolnictwo i przemysł. Praca w tych sektorach wymaga sprawności fizycznej oraz często odbywa się w warunkach szkodliwych dla zdrowia (np. budownictwo). Sektor usług w Polsce, chociaż należy do rozwijających się, nadal pozostawia wiele do życzenia, a rozwój polskiej gospodarki powinien zmierzać do wzrostu absorpcji siły roboczej właśnie przez sektor usług¹⁶.

Skala zjawiska bezrobocia wśród niepełnosprawnych wciąż rośnie. Z danych statystycznych wynika, iż w II kwartale 2000 r. pracę wykonywało 644 tys. osób niepełnosprawnych, w tym 544 tys. osób w wieku produkcyjnym. Najliczniejszą grupę stanowiły osoby w wieku 45-54 lata, a ponad 76% pracujących miało co najmniej 45 lat. Większość bezrobotnych wśród niepełnosprawnych to zatem osoby starsze, co nie ułatwia im utrzymania dotychczasowej pozycji na rynku pracy. Przeważająca część pracujących niepełnosprawnych to mężczyźni (ponad 62%) oraz mieszkańcy miast (ok. 53%). Zastanawiające jest, że ok. 100 tys. osób niepełnosprawnych wykonujących pracę nie jest w wieku aktywności zawodowej.

Większość pracujących to osoby mające orzeczenie o stopniu niepełnosprawności lekkim albo równoważnym (ok. 66%) i osoby o trwałej niepełnosprawności (60%). Ponad 88% pracujących charakteryzuje się ograniczoną sprawnością fizyczną, najczęściej z powodu uszkodzenia narządów ruchu, schorzeń układu krążenia i schorzeń neurologicznych. Można zaryzykować twierdzenie, że ograniczenia w sprawności umysłowej czy psychicznej, a zwłaszcza w połączeniu z ograniczoną sprawnością fizyczną, minimalizują szanse na znalezienie pracy. Stwierdza się, że ogólnie chorzy psychicznie, upośledzeni umysłowo, chorzy na cukrzycę i padaczkę mają największe trudności w znalezieniu pracy. Pewnym zagrożeniem dla możliwości dalszego wykonywania pracy przez osoby niepełnosprawne jest fakt, iż ponad połowa z nich (55%) liczy się z możliwością pogłębienia się obecnego stanu niesprawności, a co dziesiąty niepełnosprawny nie wie, jak dalej rozwinie się jego niepełnosprawność.

Dodatковым utrudnieniem dla tej grupy ludności jest fakt, że ponad 34% pracujących ma wykształcenie najwyżej podstawowe. Prawie 37% pracujących niepełnosprawnych ma wykształcenie zasadnicze zawodowe, które, jak wiemy, nie zapewnia korzystnej pozycji na rynku pracy, nawet wśród osób w pełni sprawnych.

¹⁵ www.niepełnosprawni.info.pl.

¹⁶ A. Sucholiński, *Usługi a bezrobocie*, „Wiadomości Statystyczne” 1994, nr 8, s. 8-10.

Struktura społeczna i demograficzna pracujących osób niepełnosprawnych jest ogólnie bardzo podobna wśród mężczyzn i kobiet. Płeć nie różnicuje wyraźnie zbiorowości pracujących ani pod względem rodzaju i grupy niesprawności, stopnia niepełnosprawności, ani też ze względu na poziom wykształcenia czy wiek. Nieznaczna większość osób niepełnosprawnych pracuje w pełnym wymiarze czasu pracy (56% ogółu pracujących). Częściej dotyczy to mężczyzn (57%) niż kobiet (54%) oraz mieszkańców miast (57%) niż wsi (54%).

Niewiele, bo tylko 29 tys. pracujących niepełnosprawnych (w tym 20 tys. mężczyzn) zadeklarowało, że poszukuje innej pracy (5% pracujących). Tak mała liczba osób poszukujących innej pracy prawdopodobnie wiąże się z tym, iż blisko 41% pracujących osób niepełnosprawnych wykonuje pracę na własny rachunek. Głównym powodem poszukiwania innej pracy jest oczekiwanie na lepsze warunki finansowe (59%). Jest to zrozumiałe, ponieważ ok. 51% pracujących osób niepełnosprawnych uznaje swoje zarobki za złe albo bardzo złe, a 40% za średnie. Prawdopodobnie ogólnie trudna sytuacja na polskim rynku pracy również zniechęca osoby niepełnosprawne do poszukiwania innej pracy, tym bardziej że ponad 85% pracujących jest w wieku niemobilnym (ponad 45 lat) i charakteryzuje się przynajmniej 20-letnim stażem pracy, co obecnie stanowi przeszkodę w poszukiwaniu pracy.

Dość duża grupa osób niepełnosprawnych jest niezadowolona z opieki lekarskiej i rehabilitacyjnej w miejscu pracy. Ok. 23% pracujących ocenia te warunki jako złe albo bardzo złe, a 41% jako średnie. Sytuacja w zakresie organizacji pracy, warunków BHP i stosunków międzyludzkich jest oceniana przez nich znacznie lepiej.

Praca w niepełnym wymiarze czasu jest niemal wyłącznie związana z przyczynami pozaekonomicznymi, tzn. wynika z powodów osobistych czy rodzinnych (26%), albo taka liczba godzin pracy jest wystarczająca i odpowiada pracującym (65%). Tylko 15 tys. osób niepełnosprawnych (czyli 6%) stwierdziło, że ich praca w niepełnym wymiarze czasu wynika z przyczyn ekonomicznych, głównie z braku możliwości zdobycia pracy w większym wymiarze, albo z przyczyn związanych z zakładem pracy¹⁷. Wynika z tego zatem, iż osoby niepełnosprawne, które obecnie pracują, nie napotkały istotnych ograniczeń w wykonywaniu pracy pełnowymiarowej.

W sposób dość nieoczekiwany kształtuje się natomiast struktura osób niepełnosprawnych, które pracują w pełnym wymiarze czasu. Ok. 80% spośród nich pracuje tygodniowo 40 godz. i więcej. Większość z nich pracuje zapewne zgodnie z przepisami, a więc dokładnie 40 godz., ale i tak dość liczna grupa niepełnosprawnych pracuje dłużej niż zezwalają na to przepisy. Zdarza się to głównie w sektorze prywatnym i w przypadku wykonywania pracy na własny rachunek.

¹⁷ Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji: Niepełnosprawni Pracujący, www.niepelnosprawni.info.pl.

5. Podsumowanie

Warto zaznaczyć, iż skutki pozostawania bez pracy są szczególnie dotkliwe właśnie dla tej specyficznej grupy społeczeństwa, jaką są niepełnosprawni. Niespełnienie trzech podstawowych funkcji: dochodowej, rehabilitacyjnej, socjalizacyjnej, jaką praca spełnia w ich życiu, ma negatywne skutki dla zdrowia i samopoczucia osób niepełnosprawnych. Istnienie tak licznej grupy osób niezadowolonych stanowi zagrożenie dla stabilności społecznej Polski i powoduje, że zadania państwa w zakresie rehabilitacji i integracji osób niepełnosprawnych z resztą społeczeństwa powinny być pilnie zrealizowane.

Wyniki sondażu przeprowadzonego przez Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji ukazują trudności osób niepełnosprawnych nie tylko w podjęciu pracy, ale także w jej utrzymaniu. Osoby biorące udział w sondażu zgodnie twierdziły, że przewidywane są dla nich proste, źle płatne prace i otrzymują je często po długim okresie oczekiwania. Wynagrodzenie, jakie otrzymują niepełnosprawni, często nie wystarcza na ich utrzymanie. W rzeczywistości – ich zdaniem – nie ma przejścia z warsztatów terapii zajęciowej do zakładów aktywności zawodowej, a stąd do zakładów pracy chronionej, wreszcie zaś na wolny rynek pracy.

Szansę znalezienia i utrzymania pracy przez osoby niepełnosprawne są więc niewielkie. Konieczne jest uruchomienie różnorodnych środków, które z jednej strony ułatwią niepełnosprawnym podjęcie pracy oraz z drugiej – zmotywują pracodawców do ich zatrudniania. Często niezapewnienie pomocy tłumaczy się brakiem środków finansowych. Większy nacisk powinno się kłaść na ustawiczne kształcenie osób niepełnosprawnych, organizowanie kursów językowych i przysposabiających do podjęcia pracy. Często brak takiej pomocy tłumaczy się brakiem środków finansowych. Ogromną przeszkodą w umożliwianiu niepełnosprawnym podjęcia zatrudnienia jest również stereotypowe postrzeganie społeczne tej grupy ludzi oraz zwykła obojętność.

Literatura

- Anders E.S., Heopengardner T., *Bank Światowy*, grudzień 1999.
- Koradecka D., Kurkus-Rozowska B., *Działania Centralnego Instytutu Ochrony Pracy a zatrudnianie osób niepełnosprawnych*, „Polityka Społeczna” 2000, nr 2.
- Król M., Przybyła A., *Rynek pracy osób niepełnosprawnych*, „Polityka Społeczna” 2000, nr 2.
- Łagodziński W., *Pokłosie spisu powszechnego*, www.niepełnosprawni.com.pl.
- Majewski T., *Rehabilitacja zawodowa osób niepełnosprawnych*, Warszawa 1995.
- Majewski T., *Specyficzne problemy związane z pracą zawodową osób niepełnosprawnych*, [w:] *Osoby niepełnosprawne w środowisku lokalnym*, B. Szczepankowska, J. Mikulski (red.), Warszawa 1999.
- Przybyła A., *Praca osób niepełnosprawnych*, „Polityka Społeczna” 2000, nr 2.
- Sucholiński A., *Usługi a bezrobocie*, „Wiadomości Statystyczne” 1994, nr 8.

THE DISABLED PERSONS CHANCES TO FIND AN EMPLOYMENT

Summary

The number of the disabled persons is continuously increasing as a consequence of a life style, the civilization diseases and longer average life span.

It is not so easy to define a disability. There are different definitions and classifications on the disabled persons. The World Health Organization distinguishes different disability grades, such as: impairment, disability and handicap. You can also classify the disabled persons as: disabled only biologically, disabled only legally and disabled both biologically and legally.

The disabled persons assistance programs aim at disabled persons joining or returning to the active life. Unfortunately, taking into account demographic, social and economic reasons, it is extremely hard to attain objectives of the programs.

A particularly unfavourable situation of the disabled persons on a labour market comes from a high unemployment rate in Polish labour market and a conviction that the disabled persons are worse employees alike. The disabled persons, due to the limitations they have, can apply for a post in the disabled persons labour market and in an open labour market as well. In the open labour market there is a competition between healthy persons and disabled ones. Apart from that there are the obstacles in the disabled persons employment inherent in the disabled people, a labour environment and the employers alike. A hypothesis that there will be an increase in work places for the disabled persons as well as their professional and social rehabilitation chances as the service sector is developing seems to be the right one. Agriculture and industry, since require physical strength and the work is often done in harmful conditions, do not give such chances. Mental and psychical limitation in connection with physical ones minimize chances to find a job. It is therefore important to launch the diverse means for the disabled persons to find a job and to motivate employers to employ them.